

VINTILĂ BRĂȚIANU – MINISTRU DE FINANȚE ȘI REPREZENTANT AL INTERESELEOR ECONOMICE ALE ROMÂNIEI

Corina VOICULESCU*

Abstract:

Raised and educated in the spirit of the famous family that had such an important influence on the achievements of the modern România, the fifth child of Ion C. Brătianu, noticed, especially in the economic and financial area, Vintilă Brătianu was, indisputably, the artisan of the country's economic reconstruction and development of the first decade after the war.

The experience gained in the public activity through studies and position that he had in his youth, allowed him to find correct solutions to the problems that he was confronted with when he was given high responsibilities in the management of the economy. He knew how to dominate his personal and passing interests, being an unselfish in the true meaning of the word. He wished and succeeded to know very well the problems that the country was confronted with, being very unhesitating in all the decisions he took. The way he thought and acted evolved from an integral nationalism from which path he didn't go off. He studied and solved the problems of the country in an objective way.

Becoming the minister of finance in the new liberal government, installed in January 1922, Vintilă Brătianu conceived and applied the policy of economic and financial straightening of P.N.L.. The long liberal reign offered the time and the necessary means to realize, with perseverance, prudence, optimism and tenacity the straightening of the national economy and currency.

Preluând portofoliul finanțelor în guvernul liberal instalat în ianuarie 1922, Vintilă Brătianu a conceput și pus în aplicare politica economico – financiară a P.N.L. Lunga guvernare liberală i-a oferit timpul și mijloacele pentru a realiza, cu perseverență, prudență, optimism și tenacitate, redresarea economiei și monedei naționale.

În momentul preluării destinului finanțelor țării, Vintilă Brătianu a optat pentru un program în care prioritară a fost crearea unui climat economic mai sigur prin asanarea finanțelor publice. A acționat pentru realizarea reformei financiare menite să asigure veniturile bugetare, necesare consolidării României Mari. Echilibrarea bugetului a fost apreciată ca fiind măsura esențială care era la îndemâna guvernului prin introducerea unui regim sever de economii realizabil prin reorganizarea serviciilor publice și reducerea numărului de funcționari.¹

*Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească”, Str. Justiției, nr. 7, Târgoviște, jud. Dâmbovița.

Bugetele pentru exercițiile financiare 1923, 1924, 1925, 1926 și 1928 au fost alcătuite de Vintilă Brătianu și puse în aplicare de guvernele liberale, cu excepția penultimului, care a fost votat la 16 decembrie 1925, întocmit de guvernul liberal, dar pus în aplicare de guvernul condus de mareșalul Alexandru Averescu (13 martie 1920 - 13 decembrie 1921). Ele poartă amprenta concepției economice și financiare a P.N.L., în primul rând a lui Vintilă I. C. Brătianu, artizan al promovării și concretizării diviziei „prin noi înșine”.

Bugetul 1922/1923 a fost „un buget de încercare”, neavând nici un element de sprijin în exercițiile financiare anterioare. Încercarea a reușit: s-au încasat efectiv 14,1 miliarde lei, veniturile fiind estimate la 10,5 miliarde lei, plusul de încasări fiind datorat în bună măsură și inflației.

În cadrul departamentelor au fost întocmite „bugete interioare de aplicațiune”, stabilindu-se pentru cheltuieli sumele strict necesare care aveau „ca bază pentru *personal* statele bugetului existent, în limitele lor maxime, iar pentru *material* nevoile esențiale unei bune și normale întrețineri”.

Din totalul cheltuielilor estimate la 10,5 miliarde lei, 2,8 miliarde lei reprezentau un fond pentru diferențe de curs, comision de deschidere de credite ale căror destinații principale erau ministerul de război (cu 0,84 miliarde lei) și transporturile (0,93 miliarde lei).

Situația economico – financiară dificilă a impus suprimarea pentru moment a oricăror investiții noi pentru a se putea asigura „viața zilnică a Statului”, urmând ca, în funcție de mersul încasărilor și restabilirea funcționării normale și a serviciilor publice să se facă „unele investiții de prima nevoie”.²

Evaluarea veniturilor, foarte strictă, se situa la nivelul anului precedent, pentru a fi sigură încasarea lor. Nivelul lor era minim, recunoscându-se neproductivitatea unor impozite precum și contribuția minoră a reformei fiscale din 1921 la creșterea încasărilor Statului*.

Politica financiară preconizată pentru sporirea în viitor a veniturilor viza: punerea la punct a aparatului fiscal pentru a normaliza evaluările și încasările; mai buna organizare a serviciilor publice producătoare de venit, concomitent cu coordonarea și exploatarea lor mai intensivă; punerea în valoare a unor noi avuții ale Statului; dezvoltarea unei politici de sporire a veniturilor, bazată pe creșterea producției și nu o urcare continuă a tarifelor.

Explicând normele pe care situația politică și financiară le-au impus pentru întocmirea bugetului pe 1922/1923 Vintilă I.C. Brătianu, evidența și sarcinile care apăsau asupra situației financiare a țării, necesitatea corectării reformei fiscale din 1921 înfăptuită de Nicolae Titulescu și jaloanele politicii economico – financiare viitoare a guvernului, bazată, esențialmente, pe efortul propriu al României. El aprecia totodată că, „afirmarea mai devreme a unei politici financiare chibzuită și hotărâtă” și a unei „politici economice corespunzătoare ar fi putut să scadă în parte urmările acestor cauze

¹ *Bugetul General al Statului pe exercițiul 1925 (1 ianuarie 1925 - 31 decembrie 1925). Expunere de motive*, Imprimeriile Independența, București, 1925, p. 13.

² *Ibidem*, p.30.

* În exercițiul 1920/1921, în Basarabia, din 41 milioane constatări impozite directe s-au încasat numai 6,4 milioane lei. Încasări cu mult sub evaluări s-au înregistrat și în Transilvania, datorită, îndeosebi, dezordinii administrative.

reale”, dar, recunoștea cu onestitate că nu ar fi putut să le înlăture cu totul.³

Pentru viitor, ministrul liberal sublinia necesitatea întocmirii unui buget real, care să corespundă actualelor nevoi ale Statului de consolidare financiară și care să țină seama de toți factorii care înrăușesc un buget în condițiile existente atunci: schimbările în organizarea Statului, datorate fărâșirii României Mari și prefacerilor izvorâte din reformele interne înlăptuite sau necesare în viitor; urmările războiului; emisiunea ridicată a monedei, care a condus la căderea valutei naționale și sporirea bruscă și în mari proporții a aranjamentelor externe. El a suprimat bugetul extraordinar pe 1921/1922, care „nefiind alimentat cu resurse reale constituia un mijloc primejdios de a spori dezordinea bugetară”.⁴ Alimentarea îndestulătoare a bugetului se va putea realiza doar printr-o „cuminte politică financiară, o chibzuită politică economică pentru sporirea prin producțiune a veniturilor statului, printr-o reformă dreaptă a impozitelor, prin dobândirea despăgubirilor de război (datorate în principal de Germania și fosta Austro - Ungarie) și prin sporirea roadelor avuției statului”.⁵

Reforma fiscală Titulescu, votată de parlamentul anterior, „complicată, necorespunzătoare gradului de evoluție economică a condițiilor necesare propășirii României”, urma a fi amendată prin suprimarea „prea numeroaselor cedule”, „a unor impozite nedrepte și antieconomice”, punerea pe baze mai simple a impozitului pe venit, în conformitate cu evoluția economiei naționale, precum și pe baze mai drepte astfel încât „averile mari să suporte sarcini mai mari”.⁶

Politica de cheltuieli, „bine chibzuită”, trebuia să asigure: funcționarea mai bună a personalului foarte numeros de care dispunea Statul; coordonarea activității administrațiilor locale cu administrația Statului; instaurarea ordinii și gospodăririi în serviciile comerciale, concomitent cu reorganizarea acestora; recurgerea la inițiativă privată pentru degrevarea cheltuielilor Statului de tot ce nu intra în atribuțiile acestuia; afectarea, îndată ce disponibilitățile vor fi create, fie în bugetul ordinar, fie în cel extraordinar, a părții principale a fondurilor pentru apărare, cultură și educație.⁷

În acest context statul trebuia „să-și păstreze rolul său de control superior și îndrumător, fără a se ocupa de sarcinile mărunte” și să reorganizeze mai eficace controlul cheltuielilor. Ținta imediată a eforturilor era normalizarea vieții economice și sociale pentru a putea păși în continuare „la înzestrarea de toate felurile ce cere România Mare și Nouă ”.⁸

În începuturile industriei de azi România poate vedea, preciza Vintilă Brătianu, o nouă și puternică dezvoltare viitoare și poate găsi o cale de îndreptare a situației în care se afla. „De pe acum, continua el, putem avea în industria țării puțința de a satisface o mare parte din nevoile noastre”: reducerea importurilor de produse finite, sporirea puterii de consumație, punerea în valoare a bogățiilor statului, transferul brațelor de muncă din agricultură în comerț și industrie.⁹

Concluzia, care se va regăsi și va fi concretizată în toate bugetele guvernelor

³ *Idem*, p. 4.

⁴ *Idem*, p. 5

⁵ *Idem*, p. 8.

⁶ *Ibidem*, p. 6.

⁷ *Ibidem*, p. 31.

⁸ *Ibidem*, p. 34.

⁹ *Ibidem*, p. 35.

liberale, în concepția, structura și execuția lor, era că „trebuie să găsim în noi înșine principalul punct de sprijin pentru a reda Statului român întregit, prestigiul și autoritatea ce merită”.¹⁰

Evoluția bugetului 1922/1923 a marcat, prin rezultatele sale, un pas hotărât spre realizarea consolidării financiare a României, al cărei obiectiv esențial era elaborarea unui buget ordinar care să corespundă nevoilor Statului mărit, unificat și reorganizat.¹¹ A fost primul buget echilibrat, care a permis obținerea unei imagini reale a situației țării. Era o primă confirmare a politicii bugetare preconizate dintr-un început și menținută cu consecvență „bazată pe putința de a satisface nevoile ordinare ale serviciilor publice prin mijloacele ordinare ale Statului”.¹² Acoperirea cheltuielilor cu ajutorul veniturilor ordinare constituia în concepția P.N.L., criteriul cel mai sigur pentru aprecierea situației financiare a oricărui stat.¹³

Previziunile s-au dovedit în mare măsură reale. Veniturile au fost superioare evaluărilor, disponibilitățile rezultate, „surplusul realizat permițând plata unor datorii trecute și deschiderea unor credite extraordinare pentru C.F.R.”. Cheltuielile au depășit doar în mică măsură creditele acordate prin legea bugetului.

Consolidarea creditului extern al țării, atât de zdruncinat datorită greutăților generate de război impunea, pe lângă acoperirea cheltuielilor prin venituri ordinare, reluarea în scurt timp a plății datoriei externe al cărui cupon nu mai fusese achitat de ani de zile.¹⁴

Pentru anul 1923 s-a întocmit și s-a votat un buget pentru nouă luni – 1 aprilie – 31 decembrie 1923 – concretizându-se astfel cererea formulată de Vintilă Brătianu în 1922 că cel mai târziu la 1 ianuarie 1924 să se schimbe anul bugetar, astfel că acesta să înceapă la 1 ianuarie și nu la 1 aprilie.

Evaluarea veniturilor și cheltuielilor s-a făcut comparativ cu cele realizate în aceeași perioadă a exercițiului precedent, ridicându-se atât la venituri cât și la cheltuieli, la 15, 4 miliarde lei față de 7,9 miliarde lei pentru perioada corespunzătoare exercițiului 1922/1923. Dublarea cifrelor se explică atât prin creșterea veniturilor datorată repunerii în stare normală a serviciilor publice și sporirii activității generale a țării, cât și efectelor inflației*.

Singura schimbare adusă impozitelor în bugetul anului 1923 a fost unificarea contribuțiilor directe și introducerea impozitului global pe venit, ale cărei rezultate se vor regăsi însă în bugetul anului 1924.

Grație continuei sporiri a veniturilor, în cele două exerciții financiare s-a putut urmări, prin alocații și compensații*, scumpirea crescândă a costului vieții și chiar

¹⁰ *Ibidem*, p. 34.

¹¹ *Bugetul general al Statului pe exercițiul 1923 (1 aprilie 1923 – 31 decembrie 1923)*, prezentat de Vintilă I.C. Brătianu, Cartea Românească, București, 1923, p. 3.

¹² *Proiectul de buget general al Statului pe exercițiul 1926*, Imprimeria Statului, București, 1925, p. 1.

¹³ *Bugetul general al Statului pe exercițiul 1923*, p.8.

¹⁴ *Idem*, p. 9.

* În perioada 1921 – iunie 1923, prețurile au crescut continuu, în proporții tot mai mari, atingându-se un vârf al deprecierei puterii de cumpărare a leului.

*În bugetele pe exercițiile 1922/1923 și 1923 s-a prevăzut un spor de cheltuieli de 2 miliarde lei pentru creșterea veniturilor funcționarilor și pensionarilor publici astfel încât, situația acestora

alocarea unor sume sporite pentru armată, căi ferate, instrucția publică și sănătate. Inflația și dezechilibrul financiar și economic s-au manifestat puternic, deși, de la începutul anului 1922 nu s-a mai apelat la emisiunea Băncii Naționale pentru nevoile Statului, iar datoria acestuia la B.N.R. s-a redus cu circa 1 miliard lei.

Cursul de schimb al leului pe piețele străine a scăzut puternic datorită absorbirii unor monede depreciate prin unificarea monetară din 1920/1921, balanței comerciale deficitare (în 1919 exporturile au reprezentat numai 103,9 milioane lei în timp ce importurile au atins 3622,9 milioane lei, cea mai mare parte a acestora constituind-o bunurile alimentare), existenței unei datorii publice flotante pe piețele străine și neplății cupoanelor și amortismentului datoriei externe.¹⁵

Deprecierea valorii leului pe piețele străine a determinat creșterea prețurilor interne, care s-a produs însă într-un ritm mai lent. Consecința – constatată și valabilă timp îndelungat în România – a fost deosebirea evidentă între puterea de cumpărare a leului pe piața internă, mult mai ridicată în raport cu cea de pe piața externă. Tendința prețurilor interne de a se alinia prețurilor mondiale a determinat însă continuarea creșterii prețurilor interne chiar în perioada când deprecierea monedei naționale pe piețele externe s-a atenuat la sfârșitul anului 1923, când se contura un început de stabilizare a leului.

Realizările din politica bugetară în anii 1922 și 1923 – echilibrarea veniturilor și cheltuielilor, surplusul de venituri – au permis umplerea „*golurilor*” ce s-au ivit și chiar satisfacerea unor nevoi de înzestrare.

Din plusul de încasări realizat în exercițiul 1922/1923 s-au deschis, în timpul aplicării bugetului, următoarele credite bugetare, pentru cheltuieli ordinare și extraordinare în sumă de 3750,5 milioane lei, astfel: 1448,5 milioane lei *cheltuieli ordinare* pentru: plata primei de scumpete și ajutor de familie funcționarilor și pensionarilor statului (660 milioane), combustibil pentru căile ferate (350 milioane), datoria publică – cupon, rentă împrumutată (100 milioane), hrană, aprovizionări și îmbrăcăminte pentru armată (303,9 milioane), diverse (34,6 milioane), alte 2302 milioane lei *cheltuieli extraordinare* pentru: plăți pe seama exercițiilor închise (1091,6 milioane), plăți din trecut la datoria publică (135,6 milioane), prima de 5000 lei per vagonul de făină acordat morarilor (200 milioane), normalizarea căii ferate din Basarabia (trecerea de la ecartamentul larg-rusesc - la cel european), reparații de vagoane, poduri, proiecte (245,3 milioane), clădiri școlare (200 milioane), despăgubiri de război (300 milioane), instalații telefonice în Basarabia (10 milioane), diverse (119,5 milioane).¹⁶

nu s-a înrăutățit, dar nici nu a ajuns la „normalul” antebelic.

¹⁵ *Bugetul Statului pe 1922/1923*, „Expunerea de motive”, Imprimeria Statului, București, 1922, p. 4.

¹⁶ *Proiectul de Buget general al Statului pe exercițiul 1924*, Imprimeria Statului, București, 1923, p. 7

Aceste investiții au făcut ca bugetul pentru 1924 să nu fie un „buget al reorganizării”, așa cum se dorea, ci un buget al unei mai bune „adaptări la nevoile actuale în așteptarea bugetului ce se cuvine României mărite în noua sa alcătuire”.¹⁷ Ca și cele două bugete care l-au precedat, el era un însemnat „*pas înainte spre consolidarea financiară și bugetară a țării*”.¹⁸

De la 1 ianuarie 1924 Statul a înscris în bugetul său sumele necesare pentru plata nu numai a cuponului, dar și a anuității întregi, pentru a relua amortizarea acestor datorii.¹⁹ Se încheia astfel o etapă în consolidarea financiară a țării, România devenind un „*debitor cu toate plățile la zi*”.

Înscierea în buget pentru prima dată după război a sumelor importante, necesare pentru amortizarea datoriei publice interne și externe și obligațiile rezultând din întreaga datorie externă și internă consolidată (în anii 1922 – 1924)* s-au flotanță marca, din acest punct de vedere, reintrarea în stare de normalitate. Pentru aceasta au fost contractate, în 1922, două împrumuturi externe, pe 40 și respectiv 20 de ani, însumând 37,5 milioane lire sterline cu dobânda de 4% pe an, cu ajutorul cărora s-a putut realiza consolidarea datoriei externe flotante și plata punctuală a serviciului datoriei publice externe.²⁰

Erau prevăzute 288,7 milioane lei pentru amortizarea datoriei publice interne și externe, inclusiv diferența de curs, precum și 250 milioane pentru dobânzile rentei de expropriere.²¹ De remarcat că serviciul datoriei publice externe apăsa greu asupra bugetului, datorită deprecierei leului, sperându-se ca, pe măsură consolidării monetare, situația să se amelioreze. Întărirea previzibilă a leului în viitor avea ca efect, însă, mărirea sarcinilor datoriei publice interne* în ansamblul cheltuielilor bugetare. Era de dorit, în aceste condiții, reducerea datoriei înainte ca leul să ajungă la valoarea lui legală (mai mare).

În același timp perspectiva opririi tendinței de creștere a prețurilor, a descreșterii costului vieții, care antrena atât reducerea veniturilor cât și a cheltuielilor Statului – prima producându-se mai rapid decât cea de-a doua – cereau, în continuare, prudență și în evaluarea veniturilor și comprimarea cheltuielilor „*care se impun din ce în ce mai*

¹⁷ *Ibidem*, p.4.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p.11.

* Reglementarea chestiunii datoriei externe a fost începută în 1921 de Nicolae Titulescu în Franța și a fost continuată în anii următori în Anglia, Belgia, Elveția, Italia, Olanda. În 1924 operația era aproape terminată și plata cuponului și amortizării datoriei publice consolidate a fost înscrisă integral în bugetul ordinar al Statului, plata fiind reluată la 1 ianuarie 1924 (*Situația financiară în legătură cu situația politică și nevoile economice în Expunere de motive la Bugetul general al Statului pe exercițiul 1925*, Imprimeriile Statului, București, 1924, p. XLVII; Vezi și Biblioteca Națională a României, Colecții Speciale – *fond Saint Georges*, CCCLXVIII/1, Arhiva Afacerilor Externe, ff. 13-14; ff. 25-27.

²⁰ I. Văcărel, *Politici economice și financiare de ieri și de azi*, Editura Economică, București, 1998, p. 16.

²¹ *Proiectul de Buget general al Statului pe exercițiul 1924*, Imprimeria Statului, București, 1923, p. 11.

* În 1924 volumul acesteia era de 31,453 miliarde lei, din care 16,892 miliarde lei datorie internă consolidată.

mult”²² În acest context, Vintilă Brătianu, pentru a diminua cheltuielile și a asigura o balanță activă pentru a putea reface țara a adoptat o atitudine fermă în ceea ce privește problema datoriilor de război.

În *Memorandumul*²³ adresat Comisiei de reparații și guvernelor Statelor mari aliate, încă din vara anului 1923, el a refuzat - în condițiile în care Germania opunea rezistență față de îndeplinirea obligațiilor pe care și le asumase, Austria obținuse un împrumut de ajutorare, Ungaria solicită cu succes aceleași avantaje, iar Bulgariei i se acorda reduceri de datorii și amânări pentru plata acestora - cota de la Spa, acordată României (1% din sumele datorate de Germania statelor învingătoare) care nu corespundea cu pagubele morale și materiale suferite de România și nu ținea seama de jertfele poporului român pentru cauza comună. A declarat, totodată, ca nu poate plăti nici una din obligațiile impuse României înainte de a recupera drepturile care i se cuveneau. Altfel spus, pentru a asigura balanța activă necesară refacerii țării, guvernul aprecia că este necesar a primi despăgubiri mai mari, și în prealabil, numai după aceea va plăti, ca stat succesor al Austro-Ungariei, sumele pe care le recunoscuse a le plăti.

Guvernul aprecia în iunie 1923 că „România a făcut eforturi supraomenești (în ultimii trei ani - n.n.) și a arătat că atunci când nu i se contestează dreptul de a trăi în libertate, neimpunându-se datorii nedrepte, ea poate să se refacă, chiar dacă creanța sa asupra foștilor inamici este redusă în aceeași măsură cu cea a aliaților.”²⁴ Ea a reușit să-și echilibreze bugetul și să obțină chiar un excedent bugetar în exercițiul 1922/1923, să-și consolideze datoria internă și să înscrie plata cupoanelor datoriilor interne și externe în buget, să normalizeze traficul feroviar și să amelioreze producția.

România a realizat tot ceea ce Conferințele internaționale recomandau Statelor care au suferit datorită războiului mondial să facă, și anume, „înainte de a cere ajutor din afară să încerce să ajungă pe calea economică și financiară normală”.²⁵ „România – se preciza în memoriu – n-a cerut până acum nici un sprijin din afară, însă puținul ce poate cere Puterilor principale, este să nu o împiedice în această consolidare internă, pe când ex-inamicii beneficiază deja de ajutoare și de temperamente [înlesniri – n.n.] foarte importante față de obligațiunile pe care li-le impuneau Tratatetele”.²⁶

România recunoaște necesitatea solidarității între toate Statele Aliate și Asociate, care au fost *târâte* în război și ea înțelege, totodată, că nu poate cere decât un tratament egal cu cel al celorlalte state aliate, iar dacă se va face o reducere a creanței globale și generale a reparațiunilor, obligațiile sale să nu se stabilească decât în proporția pagubelor și datoriilor sale. Guvernul făcea cunoscută poziția potrivit căreia, în situația trecerii la aplicarea unilaterală a Tratatelor de pace, fapt „care ar echivala cu o ruina financiară și economică reală”, spre marele și sincerul său regret, România „ar fi

²² *Ibidem*, p. 8.

²³ *Ibidem*, p. 15.

²⁴ Memoriul Guvernului român privitor la *Situația actuală a României față de problema generală a reparațiunilor*, remis de ministrul de finanțe în numele Guvernului român, Guvernelor aliate și asociate în iunie 1923, în *Proiectul de Buget general al Statului pe exercițiul 1924*, p.109; Vezi, pe larg, și *Raport asupra călătoriei în străinătate, făcut de ministrul finanțelor, Vintilă Brătianu, Consiliului de Miniștri, în ședința din 19 iulie 1923*, Arhivele Naționale Istorice Centrale București (A.N.I.C.), *fond Casa Regală*, vol. II, dos. 8/1923, f. 1-17.

²⁵ *Idem*.

²⁶ *Idem*.

obligată să adopte o atitudine deosebită de cea pe care a avut-o până în prezent (alături de guvernele aliate – n.n), iar explicarea acesteia nu ar deriva decât din absoluta necesitate în care s-ar găsi de a face astfel”.²⁷

Al treilea buget întocmit de Vintilă Brătianu, pentru anul 1924, se dorea a fi o mai bună adaptare la necesitățile României: umplerea lipsurilor lăsate de scumpirea crescândă a costului vieții, și a „*golurilor*” ce s-au constatat în momentul preluării guvernării în ianuarie 1922.

Prin construcția sa, bugetul pe anul 1924 trebuia să marcheze sfârșitul „*perioadei de lămurire*” (1922-1923) și de cunoaștere a sarcinilor și mijloacelor Statului, care s-a realizat prin consolidarea datoriei flotante externe, reluarea completă a serviciului datoriei publice (dobânda și amortizare), precum și prin aplicarea a două bugete care au evidențiat necesitățile și mijloacele de care dispune statul, paralel cu normalizarea tot mai completă a serviciilor publice, intrarea în „*etapa de construcție*”, de pregătire a înzestrării și punerii în valoare a resurselor materiale și de muncă ale României Mari.²⁸ Această nouă etapă trebuia să răspundă nevoilor de înzestrare și să le soluționeze printr-un „program bine chibzuit și de lungă durată”.²⁹

Condițiile favorabile propășirii economice – căile ferate și mijloacele de transport pe apă și uscat, reforma agrară și industria existentă – impuneau coordonarea transporturilor, îmbunătățirea culturii pământului și asigurarea creditului și energiei necesare pentru punerea nestingherită în valoare a resurselor naționale.

Programul viza eșalonarea după importanță și urgența lor: unificarea și coordonarea C.F.R.; înzestrarea porturilor maritime și fluviale; organizarea energiei necesare potrivit unui plan de electrificare a țării, pentru transporturi, industrie și consumul casnic; dezvoltarea culturii naționale; organizarea apărării naționale pentru a satisface „prin noi înșine nevoile noastre”; punerea în valoare a „bogațiilor până azi nefolosite”.³⁰

De remarcat că finanțarea și punerea în practică a programului revenea atât Statului, care trebuia să găsească mijloacele pentru serviciul acestor noi înzestrări, precum și capitalul necesar, prin restabilirea creditului său înăuntru și în afară, cât și inițiativei private în jurul unui „program general făcut de stat”. Mijloacele de sporire a veniturilor statului, în organizarea existentă constau în aplicarea impozitelor, unificarea și completarea lor, precum și realizarea unui randament mai bun al serviciilor publice.

Elaborarea studiilor necesare pentru concretizarea și aplicarea programului, dar mai ales găsirea resurselor pentru alimentarea noilor cheltuieli necesitau timp, astfel încât, practic, execuția programului putea începe în anul următor, bugetul pe anul 1925 urmând să cuprindă pentru prima oară într-un buget extraordinar (criticat chiar de liberali în anii anteriori datorită lipsei veniturilor care să alimenteze un astfel de buget) începutul financiar al înzestrării.³¹

În 1924, după două exerciții bugetare echilibrate, reducerea inflației și reglementa-

²⁷ *Idem*.

²⁸ Vintilă Brătianu, *Referat privind liniile generale ale programului financiar al guvernului*, A.N.I.C., *fond Casa Regală*, vol. II, dos. 9/1923, f. 1-9; *Proiectul de Buget general al Statului pe exercițiul 1924(1 ianuarie 1924 – 31 decembrie 1924)*, Imprimeria Statului, București, 1923, p. 31.

²⁹ *Idem*.

³⁰ *Idem*, p. 32.

³¹ *Idem*, p. 34.

rea unora din datoriile publice ale țării, reluarea plății cupoanelor și amortismentelor datoriei publice, România se afla în pragul relansării economice, potrivit concepției și planului ce aparțineau P.N.L.

Mersul ascendent al economiei și finanțelor întâmpina, însă, greutăți de durată și amploare, derivând din Tratat. În Memoriul³² prezentat de România la Conferința interaliată de la Londra (iulie – august 1924) adresat președintelui conferinței, Ramsay MacDonald, au fost evidențiate obligațiile și drepturile statului român după Tratat și îndeosebi primejdia de a fi obligați la plata obligațiilor asumate fără a recupera și drepturile la reparații.

Anterior, în aprilie 1924, într-o expunere făcută în fața Consiliului de Miniștri, Vintilă Brătianu aprecia că, România va continua să își apere drepturile față de interesele altor state, de cele mai multe ori în contradicție cu ale sale, chiar cu riscul de a crea conflicte de interes cu Statele aliate și asociate.³³

Astfel, România nu recunoștea, cum era și drept, hotărârile de la Spa. Ulterior, s-au înregistrat încercări repetate ale Marilor Puteri și ale Comisiei de reparații, de a sili statul român să plătească anticipat obligațiile sale, fără a recupera nimic din drepturile ce-i fuseseră recunoscute. În această situație, guvernul a menținut rezervele de la Spa, a cerut și a obținut o participare în cadrul acelei cote a reparațiilor în natură de la Germania. A refuzat să plătească înainte de a fi despăgubit. Nu avem deci dreptul – aprecia Vintilă Brătianu – cât dăinuiește nădejdea ca Germania să plătească cel puțin o parte din despăgubire „de a renunța la drepturile noastre, chiar cu riscul de avea încă unele conflicte de interese cu foștii noștri aliați, care doresc să își rezerve exclusiv în favoarea lor plățile germane și chiar a unor din cele ale statelor învinse” (a căror scadențe de plată s-au prelungit și chiar unele sume s-au redus).³⁴

În aprilie 1924, România acționase astfel în fața cererilor Marilor Aliați: a refuzat să participe la înființarea Casei create prin Conferința de la Innsbruck pentru plata de la 1919 a datoriilor antebelice austro-ungare, la crearea Comisiei de reparații (și în deosebi sub presiunea Franței, mai interesate); a refuzat cererea Angliei și Franței de a nu plăti României despăgubirile pentru distrugerea industriei de petrol, ci de a le compensa cu datoria de război față de aceste State, statul român luând asupra sa plata celor aproape 9 milioane lire sterline ce s-au recunoscut ca pagube ale industriei private (nestabilind, deși s-a solicitat, valoarea pagubelor Statului, care, după evaluările Institutului Geografic depășea pe cea a industriei petroliere private). Propunerea anglo-franceză ar fi însemnat a anticipa asupra reglementării datoriilor interaliată și a nu mai putea condiționa datoriile de la Stat la Stat, de despăgubirile de la foștii inamici; și-a manifestat rezerva de a satisface cererea S.U.A. de a anticipa asupra politicii celorlalți aliați și de a reglementa direct plata datoriilor de război de la Stat la Stat.

Guvernul se menținea în 1924 pe linia protestului de la Spa și cerea „pe de o parte, ca cel puțin ce ni s-a recunoscut să fie plătit în bani sau în natură și nu în compensații

³² *Proiectul de Buget general al Statului pe exercițiul 1925 (1 ianuarie 1925 – 31 decembrie 1925)*, Imprimeria Statului, București, 1924, p. LVIII-LXVIII.

³³ Vintilă I.C. Brătianu, *Situația financiară în legătură cu situația politică și nevoile economice*, Anexă la *Expunerea de motive la Proiectul de Buget general al Statului pe exercițiul 1925*, Imprimeria Statului, București, 1924, p. XLV-LVI.

³⁴ *Idem*, p. LI

prin obligațiile care ni se impun³⁵, iar „drepturile noastre trebuie, ca învingători, să fie cel puțin egale cu obligațiile ce ni se impun în totalitatea lor”.³⁶ Guvernul intenționa să folosească reducerile și amânările obținute de foștii inamici pentru a obține și România compensații. Singura cale de a apăra interesele României și a asigura refacerea sa era, deci, lupta pentru „un tratament egal și drept, negreșit cu puțință și de ciocniri de interese”, renunțându-se la calea de a evita orice ciocniri de interese cu Marile Puteri și a accepta tratamentul nedrept, nemulțumind pe alții în dauna puținței noastre de consolidare și cu pericolul de a vedea reînviată toate aceste greutăți în ziua când nu vom putea ține angajamentele prea mari ce ni se impun.³⁷

În ceea ce privește rezolvarea chestiunilor lăsate la învoiala părților, în aprilie 1924 guvernul ajunsese, cu toate statele foste vrăjmașe, cu excepția Germaniei, la învoieli sau aranjamente pe cale de încheiere, astfel că, se contura puțința de a relua relațiile normale, comerciale, financiare și politice cu fiecare din ele.³⁸

Punctul de vedere al guvernului referitor la drepturile și datoriile României rezultând din război, fixat în aprilie 1924 a fost transmis, prin Memoriul prezentat de Nicolae Titulescu Conferinței interaliatelor de la Londra, în concluziile căruia diplomatul român preciza că sarcinile pe care războiul le-a lăsat României cu creanțele pe care i le-a recunoscut până în prezent plasează România în imposibilitatea de a face față la toate obligațiile sale „dacă actualul regim n-ar suferi o revizuire în favoarea sa”.³⁹

„România nu înțelege – se arată în Memoriu – să nu renunțe în nici un fel, nici direct, nici indirect, la atitudinea pe care a luat-o în chestiunea drepturilor și datoriilor rezultând din război, în așa fel cum ea rezultă din expunerile cu caracter general, fie din expunerile asupra chestiunilor speciale pe care le-a făcut până în prezent în aceasta materie”.⁴⁰

Continuând și concretizând poziția adoptată în aprilie, potrivit căreia nu trebuie să ne așteptăm de la conferințe recuperarea acestor drepturi (sporirea drepturilor prin schimbarea cotei de la Spa, reducerea obligațiilor, realizarea unor lichidări prin înțelegeri bilaterale – n.n.), ci de la acțiunea noastră proprie, guvernul formula „câteva concluziuni cari, pe bună dreptate exprimă contra parte a solidarității pe care România n-a încetat s-o arate pentru interesele țărilor aliate și asociate și anume: participarea României la execuția planului experților, mai ales a comitetului de transferte (transferuri – n.n.); revizuirea în favoarea României a procentajului de la Spa, acesta din urmă nefiind în raport cu drepturile sale și creanțele sale asupra Austriei, Ungariei și Bulgariei, ce i-au fost oferite în compensație, fiind în urmă suspendate; plata sau acoperire prin privilegiul unor oarecare creanțe speciale României, fie față de aliați, fie față de țările ex-inamice (România cerea să fie acoperite cu prioritate creanțele sale derivând din emisiunea monetară de către Puterile Centrale și din execuția anticipată a Tratatului de la București, precum și înscrierea creanțelor sale printre acelea care vor trebui să fie plătite asupra sumelor obținute prin aplicarea planului experților);

³⁵ *Ibidem*, p. LII

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*, p. LIII,

³⁸ *Ibidem*, p. LIV.

³⁹ Memoriul prezentat de România la Conferința interaliată de la Londra (iulie – august 1924), *lucr. cit.*, p. LXVII.

⁴⁰ *Idem*.

indivizibilitatea, atât din punct de vedere al existenței lor cât și din acela al execuției lor, între datoriile impuse prin Tratat și dreptul la reparațiuni, Tratatul neputând rezonabil să vrea să creeze un regim mai favorabil Statelor ex-inamice decât Statelor aliate, și cu atât mai mult neintenționând să creeze un bilanț pasiv pentru cele din urmă; soluționarea chestiunii datoriilor de război, bazată pe toți factorii problemei – scopul în care ele au fost create, modificările pe care le-a suferit de la semnarea Tratatelor, dreptul la reparații, necesitățile reconstituirii economice a Europei, echitatea.⁴¹

Poziția guvernului român asupra situației create României privind problema reparațiilor a fost reiterată în cursul întrevederii pe care ministrul român al finanțelor, Vintilă Brătianu, a avut-o cu John Bradbury, delegatul Marii Britanii în Comisia de reparații la 16 septembrie 1924.⁴² În notă, rezumând punctele de vedere ale ministrului român al finanțelor redactată de E. Neculcea, delegatul României în Comisia de reparații, transmisă lui John Bradbury, acesta din urmă era rugat „a binevoi să examineze” și să facă să se examineze, în ansamblul său și la lumina datelor numerice, documentele guvernului român, „poziția periculoasă creată României, în calitate de Stat succesoral al vechii monarhii austro-ungare prin procedura întrebuițată până în prezent în materie de reparațiuni”.⁴³

România, a precizat dintr-un început Vintilă Brătianu „aproba planurile experților cu condițiunea ca creanțele pe cari Tratatul sau Convențiunile le-au recunoscut României asupra foștilor inamici să poată fi acoperite”*.

Dar, creanța austro-ungară nu a fost încă fixată, iar România, stat succesoral, are pe lângă creanțele de încasat ale Austriei, Ungariei și Bulgariei, să facă față obligațiilor pe care Tratatul de la Saint-Germain și Trianon le-a pus în sarcina sa. Iar atâta timp cât creanța austro-ungară nu a fost fixată, situația definitivă și precisă a statelor successorale, față de reparațiunile austro-ungare, nu va putea fi determinată. România se va pronunța definitiv, în ceea ce privește coeficientul său de reparațiuni germane după ce se va stabili o balanță a creanțelor și obligațiilor, pentru a cunoaște activul precis ce rezulta din reparațiunile austro-ungare.⁴⁴

În fond, obligațiunile impuse României derivau din Tratatul cu Austria și Ungaria pe care le-a recunoscut din momentul în care a semnat Tratatul de la Saint-Germain și Trianon, pe care este hotărâtă să le respecte. Ea a consimțit a se asocia acțiunii de

⁴¹ *Idem*, p. LXVII-LXVIII.

⁴² Copie după scrisoarea adresată d-lui John Bradbury, delegatul Marii Britanii în Comisia de reparații, de d-l E. Neculcea, delegatul României în Comisia de Reparațiuni. Anexă la *Expunerea de motive la Proiectul de Buget general al Statului pe exercițiul 1925*, p. LXIX-LXXI.

⁴³ *Ibidem*.

* Creanțele derivau atât din clauzele părții VIII a Tratatelor, privind reparațiunile, și din celelalte clauze care figurează în celelalte părți ale Tratatelor (în special restituirea acoperirii depusă la Reichsbank, care corespunde cu emisiunea de 2.173.000.000 lei aur, pe care Germania a făcut-o în România în timpul ocupației, și pe care guvernul român a fost obligat s-o înlocuiască prin moneda națională; restituirea sumelor și bunurilor ridicate de Germania prin punerea în vigoare anticipată a Tratatului de la București, care n-a fost niciodată ratificat de România și care a fost anulat prin dispozițiile art. 259, aliniatul 6 al Tratatului de la Versailles; art.210, aliniatul 2, al Tratatului de la Saint-Germain; art.193, aliniatul 2 al Tratatului de la Trianon și ale articolului 143, aliniatul 1 al Tratatului de la Neuilly).

⁴⁴ *Idem*, p. LXX.

restabilire a echilibrului financiar și economic al Europei, care a determinat aliații să consimtă învingșilor concesiuni asupra obligațiilor ce aveau de îndeplinit, mergând până la moratorii pe termene lungi. Dar, dezzechilibrul financiar și economic, determinat de însuși foștii inamici, atinge și România, mai mult decât pe celelalte state aliante și ar putea fi invocat nu numai în favoarea învingșilor. Dacă România ar trebui să execute imediat plăți, fără a ține seama de situația sa creată de război și de eforturile și sacrificiile pe care le face pentru ridicarea sa financiară și economică, la care lucrează prin propriile sale puteri, cu prețul unor enorme sacrificii, ar pune-o în imposibilitate de a face față angajamentelor ce ea și le-a luat pentru a consolida datoriile externe.⁴⁵

Căderea României, ale cărei consecințe ar fi cu totul periculoase pentru toată Europa n-ar corespunde, cu siguranță, în situația economică dezastruoasă consemnată la sfârșitul războiului – avertiza Vintilă Brătianu – politiciii de ridicare economică și financiară a Europei.⁴⁶

Ani de-a rândul România a făcut, sub guvernarea liberală eforturi impresionante pentru depășirea marasmului economic în care se afla, astfel încât, în vara anului 1923 Vintilă Brătianu putea afirma că, într-un scurt interval de timp ea a reușit: „să-și echilibreze bugetul și să obțină chiar un excedent bugetar în exercițiul 1922-1923; să-și consolideze datoria internă și să înscrie plata cupoanelor datoriilor interne și externe în bugetul expirat; să normalizeze căile ferate, cari au reluat traficul normal de înainte de război, cu toate distrugerile cari n-au fost încă complet reparate; în fine, să amelioreze producția sa, care a intrat pe calea normală”.⁴⁷

La începutul anului 1922 Statul a încetat să recurgă la emisiunea de bilete, făcând astfel primul pas spre asanarea monetară. Datoria sa internă se ridica, însă, în 1923 la circa 22 miliarde lei, iar datoria externă era de 650 milioane franci francezi și aproximativ 35 milioane lire.⁴⁸ La acea dată parte din datoria internă era consolidată, iar serviciul cuponului datoriei externe era asigurat de resursele bugetului ordinar.

Economia, în ansamblul său, își relua mersul ascendent. Suprafața cultivată era în 1922 cu un milion hectare mai mare decât în 1919, trecând de la 8,304 milioane hectare la 10,338 milioane hectare. Dacă în 1919 existaseră 346.000 hectare de pământ expropriat necultivat, în 1920 suprafața se redusese la 119.000 hectare, iar în 1922 toate parcelele distribuite noilor proprietari erau cultivate.

Producția de țigări a crescut de la 0,92 milioane tone în 1919 la 1,34 milioane tone în 1922, tendința fiind de continuă creștere. Însemnate zăcăminte miniere și resurse de energie își așteptau valorificarea, permițând României să dezvolte noi industrii. Numărul întreprinderilor menite să realizeze utilizarea bogățiilor țării a crescut. Dacă în 1918 existau 457 societăți pe acțiuni cu un capital de un miliard lei, în 1923 numărul acestora era de 1520 și aveau un capital de circa 13 miliarde lei.

Fusese învinsă starea de dezorganizare a rețelei de cale ferată, traficul fiind superior celui dinainte de război. Astfel, numărul locomotivelor în funcțiune a crescut de la 148

⁴⁵ *Idem.*

⁴⁶ *Idem*, p. LXXI.

⁴⁷ Memoriul „*Situația economică și financiară a României în 1923 și programul de viitor*”, remis de ministrul finanțelor, Vintilă I.C. Brătianu, în numele guvernului român, guvernelor aliante și asociate, în iunie 1923, în *Proiectul de Buget general al Statului pe exercitiul 1924 (1 ianuarie 1924 – 31 decembrie 1924)*, Imprimeria Statului, București, 1923, p. 93-94.

⁴⁸ *Ibidem.*

în 1919 (în vechiul Regat), la 1030 în 1920, 1540 în iunie 1922 și 1802 în iunie 1923.

Reparațiile și refacerea căii de rulare au permis revenirea la viteza trenurilor din 1914. Se apropia de finalizare aducerea la ecartament normal a celor 1000 km de căi ferate din Basarabia. Drept consecință numărul de trenurilor călători și de marfă a crescut de la 63 și respectiv 59 în 1919, la 759 și respectiv 613 în aprilie 1923. Numărul vagoanelor încărcate lunar trecea și el de la 41067 în ianuarie 1922 la 120000 în iunie același an.

O ameliorare continuă a înregistrat comerțul exterior și balanța comercială. A fost reluat în proporții crescânde, exportul de cereale, vite, lemn și produse petroliere. Exportul de cereale ajungea la 1,579 milioane tone în 1921 (față de numai 0,0022 milioane tone în 1919) și 1,276 milioane tone în 1922, când guvernul, datorită recoltei neîndestulătoare prohibise exportul grâului și porumbului. Numărul vitelor vândute peste graniță trece de la 2119 capete în 1920 la aproape 320000 capete în 1922. Exportul lemnului ajungea la 320000 tone în 1922, față de circa 66000 tone în 1920. De aproape 11 ori crescuse exportul de petrol în 1922 față de 1919 (436000 tone în 1922 față de 44000 tone în 1919), fără a atinge nivelul de 1 milion tone înregistrat în 1913.⁴⁹

Uriașul deficit al balanței comerciale s-a redus continuu. Încasările bugetare sporite, datorate creșterii producției și volumului serviciilor, a fost însoțită, însă, de creșterea continuă a cheltuielilor pe care reorganizarea serviciilor și deprecierea monetară le impuneau Statului. Deficitul bugetar – fenomen comun aproape tuturor statelor Europei după război a scăzut constant, dar s-a menținut la un nivel periculos pentru finanțele țării: 3,203 miliarde lei în 1919 – 1920; 2,637 miliarde lei în 1920 – 1921; 1,0 miliarde lei în 1921–1922.⁵⁰ Fără a se putea vorbi de excedente bugetare, încasările sporite au permis Statului român să facă față nevoilor curente, fără a mai recurge la împrumut sau la emisiunea de bilete, să acopere creditele noi pe care guvernul le-a cerut și să asigure, comprimând cheltuielile cu prețul unor mari sacrificii pentru țară, echilibrul efectiv al bugetului.

Perspectiva creșterii veniturilor Statului prin dezvoltarea tranzacțiilor și creșterea producției, precum și prin aplicarea proiectată a impozitului complementar pe venitul global, ridicarea tarifelor monopolurilor (tutun, chibrituri), creșterea tarifelor la căile ferate, poștă, telegraf, s.a. și a cotei părți a veniturilor directe care va fi din ce în mai mare – „fără să strivească pe contribuabil și fără să stânjenească producțiunea țării”, precum și unificarea și revizuirea impozitelor indirecte și „utilizarea mai bună a domeniului Statului, mărit prin aportul provinciilor românești unite cu țara”, îndreptăța guvernul liberal, în al doilea an de guvernare, să aprecieze că România, fără a fi în afară de orice dificultate poate trece, „de la prima etapă, caracterizată printr-o politică de compresiune a cheltuielilor și de consolidare internă, la a doua etapă, care va fi aceea a noilor investițiuni pentru înzestrarea țării și valorificarea bogățiilor ei”.⁵¹

Elaborarea – cu întârziere – programului s-a realizat în baza prevederilor noii Constituții votate în 1923, care a precizat regimul subsolului, al apelor – până atunci diferite în provinciile care s-au unit cu Țara – ce urma a fi completate prin legi care să reglementeze regimul minelor, al căderilor de apă s.a. Scopul acestui program general

⁴⁹ *Idem*, p. 95.

⁵⁰ *Idem*, p. 96.

⁵¹ *Idem*, p. 97.

era – în concepția guvernului liberal – de a „determina cadrul în care se vor putea mișca munca națională și inițiativa străină, în acord cu interesele țării și fără să atingă independența politică și economică a Regatului”.⁵²

Două erau punctele esențiale pe care programul trebuia să le cuprindă: „restaurarea, restructurarea și dezvoltarea căilor de comunicație, și „valorificarea bogățiilor țării, materii prime de tot felul”, inclusiv a surselor de energie pentru electrificarea generală a țării „necesară pentru a facilita avântul industriei sale și a augmenta exportul combustibilului său, a petrolului mai cu seamă”.⁵³

Concretizarea primului punct viza multiplicarea racordurilor necesare pentru fluidizarea și creșterea traficului între Vechiului Regat și noile provincii – îndeosebi peste Carpați, trecerile existente neavând debitul necesar pentru a satisface nevoile unui trafic crescut – având în vedere că sensul traficului s-a deplasat, după 1918, spre porturile Dunării și Mării Negre.

Avea în vedere și amenajarea porturilor de la Dunăre, România putând și trebuind să profite de situația sa excepțională de țară situată la gurile Dunării grație regimului internațional al acestui fluviu.

Realizarea sa „intra în politica economică directă a guvernului”, concursul inițiativei particulare putându-se produce sub forma unor avansuri în bani, materiale, mașini, asigurate prin resurse bugetare rezultând din creșterea veniturilor datorate ameliorării situației economice sau din excedentul veniturilor pe care aceste servicii le vor produce.

Al doilea punct al programului (ce viza valorificarea materiilor prime și privea organizații cu caracter exclusiv economic și remunerarea participanților) trebuia să asigure rentabilitatea întreprinderii însăși.⁵⁴

Convins că poporul român va ști să facă efortul necesar pentru punerea în valoare a bogățiilor sale „guvernul nu nesocotește – se arăta în Memoriul înaintat Guvernelor aliate și asociate în iunie 1923 – prețul experienței și valoarea mijloacelor materiale pe cari i le pot da țările mai înaintate”.⁵⁵ „Lăsată numai puterilor ei, România ar ajunge sigur să îndeplinească programul ce și-l propune, însă în etape mici și cu scadență îndepărtată; sprijinită cu îndemănare – aprecia guvernul român – ea poate face din programul său economic o realitate vie într-un timp destul de scurt”.⁵⁶

Sprijinul țărilor mai înaintate „convine mai mult intereselor României și ale marilor state europene, căci consolidarea continentului face un pas înainte cu fiecare țară care își regăsește echilibrul economic”. În momentul în care pășea la concretizarea în detaliu a programului său economic de viitor „guvernul român vrea să știe – se arăta în finalul Memoriului – dacă țările care au interese comune cu România, cunoscându-i situația și posibilitățile de viitor, înțeleg să participe la consolidarea economică și politică a Regatului și dacă văd mijloacele de a colabora cu el în cadrul politicii române”.⁵⁷

Convingerea României era aceea că marile puteri își vor aprecia singure interesele

⁵² *Idem*, p. 97-98.

⁵³ *Idem*, p. 98.

⁵⁴ *Idem*.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 99.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 109.

și vor vedea dacă trebuie să o ajute pentru a porni „cu o oră mai devreme” către locul în care îi dă dreptul munca poporului și bogăția pământului ei.

Invitând guvernele puterilor aliate și asociate să participe la dezvoltarea economică a țării, guvernul român nega faptul că marea creștere teritorială a României ar fi un factor de natură a compensa toate erorile și toate nedreptățile care ar putea să rezulte pentru România din regimul ce i s-a creat în materie de reparațiuni și solicita, totodată acestora, „un tratament egal cu al celorlalte state aliate”.⁵⁸

Al treilea buget echilibrat, elaborat de Vintilă Brătianu pentru exercițiul 1925 continua politica financiară preconizată încă din 1922 caracterizată prin menținerea cheltuielilor în limita resurselor bugetare, oprirea emisiunii biletelor pentru stăvilirea prăbușirii monedei naționale și stabilizării monedei. În cadrul politicii de normalizare a serviciilor publice și a economiei naționale prin „propriile noastre mijloace”, guvernul realizase: îmbunătățirea mijloacelor de transport și păstrarea „caracterului național al C.F.R.”; aplicarea reformei agrare și normalizarea producției agricole; depășirea greutăților rezultate din nevoia sporirii producției prin liberalizarea completă a comerțului, cu aceea de a nu aduce un puternic dezechilibru în viața fiecărui consumator și în bugetul statului.⁵⁹

Pentru realizarea acestui din urmă obiectiv, Vintilă Brătianu a preconizat o cale de mijloc care să înlesnească trecerea treptată de la regimul de prohibiție, contingentare, de autorizări speciale existente la începutul anului 1922 la atingerea țelului unei desăvârșite libertăți. Taxele de export au fost în scădere, iar regimul vamal a ținut seama de ocrotirea consumatorilor fără a împiedica însă exportul.

Statul a menținut tarife inferioare de transport pe căile ferate față de cele practicate în alte țări pentru a nu scumpi producția, Căile Ferate Române fiind apreciate ca un instrument al economiei naționale.⁶⁰ Adoptată la sfârșitul anului 1924, legea pentru evaluarea și perceperea veniturilor și fixarea cheltuielilor statului pe exercițiul 1925 menținea restricții severe pentru numirile și avansările în posturile vacante*, dar aloca 2 miliarde lei pentru îmbunătățirea situației funcționarilor și pensionarilor statului.⁶¹

La sfârșitul anului 1925 se încheia o serie de patru bugete echilibrate ale Statului. A fost necesar pentru aceasta ca în fiecare an să se înscrie ca venituri ale Statului încasările efective din cursul anului precedent și să se mențină cheltuielile ordinare ale Statului în limita cifrei de venituri astfel obținute. Echilibrele bugetare au pus stavilă inflației și au dus la oprirea prăbușirii leului și stabilizarea crescândă a monedei. O asemenea politică nu a rămas fără revers. La 25 decembrie 1925 Diamandy transmitea de la „Legatiunea din Paris” că personalități franceze au afirmat că, deși nu împărtășesc „ideile domnului Vintilă Brătianu în privința capitalului străin din punctul de vedere al echilibrării bugetului și a politicii financiare, domnul Vintilă Brătianu a găsit metoda

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Proiectul de Buget general al Statului pe exercițiul 1925* (de la 1 ianuarie 1925 până la 31 decembrie 1925), Imprimeriile Statului, București, 1924, p. 5-7.

⁶⁰ *Idem*, p. 9.

* Vacantele și avansările au fost interzise și în anul 1926.

⁶¹ *Idem*, p. 57, 62.

cea justă...”.⁶² Acestea li se adăuga lichidarea emisiunii de Stat și normalizarea în bună măsură a serviciilor Statului.

Politica fiscală a parcurs un drum riguros și prudent de seriere succesivă a creșterii moderate a impozitelor: în anul fiscal 1922/1923 s-au introdus taxele de export și au fost suprimate permisele și contingentările; în anul 1923 s-a aplicat reforma impozitelor directe; în anul 1924 s-au modificat taxele vamale de import și s-au urcat tarifele căilor ferate; în anul 1925 s-au urcat taxele de monopol și s-a operat o nouă urcare a tarifului C.F.R.; în anul 1926 s-a aplicat reforma taxelor de timbru și înregistrare, urcarea tarifului P.T.T., urcări suplimentare ale tarifelor C.F.R. și R.M.S.⁶³

Urcările succesive a impozitelor au fost coordonate cu politica generală a guvernului, care a căutat să calmeze și să stăvilească tendința inflaționistă a pieții și să frâneze scumpirea treptată a vieții din țară.⁶⁴

În 1925 arăta Vintilă Brătianu „ieșim din perioada de grijă exclusivă a trecutului, adică exclusiv de consolidare financiară, pentru a intra în perioada constructivă, de pregătire a viitorului și de punere în valoare a noilor condiții favorabile în care se găsește România întregită”.⁶⁵ „Cu datoriile la zi, bugetul echilibrat, disponibilități crescânde, moneda stabilizată, serviciile normalizate” ministrul finanțelor aprecia că „putem de aci înainte, pentru întâia oară după război, să putem face apel la creditul din afară pentru înzestrarea țării”.⁶⁶

Justificarea faptului că abia la sfârșitul anului 1925 se făcea apel la „o politică prudentă de împrumuturi” era că „a fi cerut bani când nu ne îndeplineam obligațiile existente, când nu puseseam ordine în cheltuieli, când aceste fonduri trebuiau întrebuințate pentru acoperirea de deficite bugetare, sau când prin instabilitatea monetară, împrumutătorul nu putea fi sigur că vom avea puțința de plată, era a ne supune dinainte unor condițiuni cămătărești sau a știrbi neatârmarea noastră de tot felul”.⁶⁷ Pentru aceste considerente ministrul finanțelor a refuzat să contracteze credite pentru consolidarea bugetară știind, desigur, că și disponibilitățile finanței internaționale erau reduse.⁶⁸

Cu pragmatismul care-l caracteriza, Vintilă Brătianu stabilise și o clasare a nevoilor de satisfăcut prin împrumuturile externe: accelerarea consolidării monetare; consolidarea pe termen mai lung a unor împrumuturi (pe termene scurte sau cu dobânzi prea mari) care încearcă prea greu bugetul în anii viitori; construcția de căi ferate și amenajarea de accese la Mare și Dunăre pentru un program posibil de executat în 3 ani; cultura națională și sănătatea publică.⁶⁹

Nu excludea, pe viitor, realizarea unor investiții mari „și cu capital străin”, în cadrul politicii prudente de împrumut.⁷⁰

⁶² Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor de Externe, *fond 71/1920-1944*, România, vol. 358, p. 30.

⁶³ *Raport asupra proiectului de Buget pe anul 1926*, prezentat de Traian Lalescu, Imprimeriile Statului, București, 1926, p. 6.

⁶⁴ *Idem*, p. 7.

⁶⁵ *Proiectul de Buget general al Statului pe exercițiul 1926*, Imprimeriile Statului, București, 1925, p. 10.

⁶⁶ *Idem*, p. 6.

⁶⁷ *Idem*, p. 7.

⁶⁸ *Idem*.

⁶⁹ *Idem*, p. 8.

⁷⁰ *Idem*, p. 14.

Întru-cât împrumuturile mari, transformate în lei pe piața internă puteau conduce la inflație, trebuia avută în vedere puterea de absorbție a pieții monetare românești și locul de întrebuițare a sumelor dobândite. „Credem, că pentru trei ani viitori – se arăta în Expunerea de motive la proiectul de Buget general al Statului pe exercițiul 1926 – o sumă echivalentă cu 2 până la 3 miliarde lei, ar corespunde cu puțința noastră de întrebuițare practică fără a supraîncărca emisiunea și fără de a angaja creditul Statului cu sume prea mari, într-un moment în care el nu este cu totul normal și în așteptarea unor condiții mai bune mai târziu”.⁷¹

Făcând apel la creditul extern, ministrul liberal al finanțelor nu ezita să precizeze că „am refuzat deschiderea de credite în unele state, credite destinate exclusiv pentru cumpărarea de materiale sau chiar de anume materiale din țara respectivă”⁷², precum și faptul că „Neîmbinate cu sume disponibile de cheltuit în țară, ele nu puteau fi folosite, decât într-o slabă măsură”, elemente ce construiau evident, condiționări pe care le face cunoscute eventualilor creditori.

În raportul său general asupra proiectului de buget pe anul 1926, Traian Lalescu sistematiza cadrul legal în care urma să înceapă „politica de împrumuturi și de colaborare cu străinătatea care va veni pentru a ajuta opera de înzestrare a României arătând că Statul și-a stabilit domeniul de acțiune astfel: prin legea administrativă – raporturile Statului cu autoritățile județene și comunale; prin legea de comercializare a bunurilor Statului – modul de exploatare a domeniului său privat; prin legea serviciilor publice cu caracter comercial – organizarea acestor servicii și interdependența lor față de stat (legea căilor ferate, deja votată și legile R.M.S. și P.T.T. aflate în studiu); prin convenția monetară cu B.N.R. – obligațiunile Statului față de Institutul național de emisiune.”⁷³

În vederea trecerii la perioada de „înzestrare economică” s-a avut în vedere modificarea în bugetul pe anul 1926 a taxelor vamale menită să faciliteze dezvoltarea forțelor productive ale țării. Taxele de export au scăzut cu 1 miliard lei, iar cele de import au crescut cu aceeași sumă astfel că veniturile din taxe vamale au rămas neschimbate. Teoretic, taxele de export servesc la menținerea prețurilor interne sub nivelul celor externe și procură totodată Statului un mijloc indirect de acțiune contra speculațiilor artificiale de pe piețele străine contra monedei naționale.⁷⁴ Ele constituie o politică antieconomică dar, în situația anormală creată de inflație și speculații, reprezintă singura atitudine economică care ajută, prin profitul Statului, refluxul către situația normală”. Pe măsură ce prețurile interne și externe se nivelează, primele ajungând la nivelul celorlalte, taxele de export scad. O asemenea politică se inaugura în 1926 când volumul evaluării veniturilor din taxe vamale se reducea cu 20% față de anul anterior.⁷⁵

Revenit la conducerea țării la 21 iunie 1927 după o perioadă de aproape 15 luni în care în fruntea executivului s-au aflat Alexandru Averescu (30 martie 1926 – 4 iunie

⁷¹ *Idem*, p. 9.

⁷² *Idem*.

⁷³ *Raport asupra proiectului de Buget pe anul 1926*, prezentat de Traian Lalescu, Imprimeriile Statului, București, 1926, p. 11-12.

⁷⁴ *Idem*, p. 35.

⁷⁵ *Idem*.

1927) și Barbu Știrbei (4 – 20 iunie 1927), P.N.L. și guvernul I. I.C. Brătianu și-au continuat politica economică și financiară începută în ianuarie 1922.

Consolidarea, treptată economică și financiară a țării, dovadă fiind cele șase exerciții bugetare echilibrate, în care cheltuielile au putut fi ținute în marginile veniturilor, au permis lichidarea treptată a consecințelor războiului și realizarea unor înzestrări cerute de relansarea economică fără a se dobândi „desăvârșita consolidare a situațiunii noastre bugetare”. Oprirea inflației, urcarea cursului leului și „începutul de stabilizare ce se constată în timpul din urmă” – arăta Vintilă Brătianu, eternul ministru al finanțelor în guvernele liberale postbelice și proaspăt șef de guvern al aceluiași partid – au creat o situație economică nouă în care era nevoie a se prevedea „cel puțin o încetinire în creșterea veniturilor Statului”, de unde și nevoia de a opri sporirea cheltuielilor bugetare”.⁷⁶

⁷⁶ *Expunere de motive la Proiectul de Buget general al Statului pe exercițiul 1928*, în *Proiectul de Buget general al Statului pe exercițiul 1928*, Imprimeriile Statului, București, 1927, p. 8.